

EKONOMİK VE SOSYAL POLİTİKALARA FARKLI BİR BAKIŞ: ÜÇÜNCÜ YOL

Arş. Gör. Tuğba GÜCENMEZ

Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Eyüp BEDİR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İ.İ.B.F.
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ÖZET

Neo-liberal dönem ile birlikte egemen olmaya başlayan Üçüncü Yol fikri, eski sol ve yeni sağ görüşlerinden farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Sosyal demokrasinin geçirdiği dönüşüm, neo-liberal bir temelde Yeni Üçüncü Yol anlayışı üzerinden yeniden şekillenmiştir. Üçüncü Yol, eşitlik, sosyal adalet, vatandaşlık hakları, özgürlük, sivil toplumun aktifleştirilmesi ve devlet- piyasa ilişkisini ele almaktadır. Burada öne çıkan konu, birey-toplum dengesinin sağlanabilmesidir.

Kökeni on dokuzuncu yüzyıla kadar dayanan Üçüncü Yol fikri, mevcut ideolojilerin toplumsal bunalımlar, ekonomik krizler karşısında yetersiz kalması sonucu, farklı ideolojilerin ana savunularını alarak yeni çözüm yolları önermektedir. Birey-toplum dengesini sosyal refah anlayışı içerisinde sağlayabilmek zor ancak imkansız değildir. Dünyada İngiltere’de Tony Blair dönemi uygulamalarında olduğu gibi Üçüncü Yol’ un başarılı uygulamaları görülmüştür

Makalede, Yeni Üçüncü Yol fikrinin sosyal demokrasi programı ve ana ilkeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Piyasanın desteklenmesi yolu ile sosyal adaletin sağlanabilirliği tartışılmıştır. Farklı coğrafyalarda Yeni Üçüncü Yol fikrinin yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Yol, Yeni Üçüncü Yol, Neo-liberalizm, Sosyal Demokrasi, Birey-Toplum Dengesi.

AN ALTERNATIVE VIEW TO ECONOMIC AND SOCIAL POLICIES: THE THIRD WAY

ABSTRACT

The Third Way idea prevailing with the neo-liberal era, presents an alternative approach which is different from the old-left and new-right views. The transformation of social democracy has reshaped on a neo-liberal basis through the percept of the New Third Way The Third Way deals with equality, social justice, rights of citizens, freedom, activation of civil society and state-market relations. The prominent subject here is to ensure the balance between the individual and society.

The Third Way idea dating back to the nineteenth century presents, as a result of the inadequacy of existing ideologies to social depressions and economic crises, new solutions by drawing on the main arguments of different ideologies. Achieving individual-society balance within the understanding of social welfare is difficult; but not impossible. There are successful implementations of the Third Way in the World: Blair period.

The social democracy program and main principles of the New Third Way are discussed in this article. Moreover, the availability of social justice by supporting market is dealt. The reflections of the New Third Way in different geographies are also evaluated.

Key Words: Third Way, New Third Way, Neo-liberalism, Social Democracy, Individual-Society Balance.

GİRİŞ

Dünya siyasetinde yıllardır etkili olan Üçüncü Yol, sağ liberal politikalar ile solun sosyal adalet anlayışının sağlanabileceğine ilişkin bir görüştür. Üçüncü Yol' un kapsamı ve içeriğine her zaman kuşku ile yaklaşılmasına ve eleştiriler getirilmesine karşın küresel anlamda, özellikle Thatcher, Blair ve Clinton gibi liderler tarafından önemsenmesi sosyal demokrasi kavramının yeniden revizyondan geçirilebileceğini ve modern-leşebileceğini göstermiştir.

Üçüncü Yol fikri, herkes için fırsatların eşitlenmesi, ihtiyaç sahiplerinin korunması, özerlik bağlamında özgürlük, hak ve sorumluluklar, demokrasi ve otorite, kozmopolit çoğulculuk ve felsefi muhafazakarlık değerlerini öne çıkarmaktadır. 1929 Büyük Buhranı sonrasında uygulanan Keynesyen politikalar, bu değerleri sosyal refah devleti anlayışına yansıtmayı başarmış ancak 1970' li yıllarda tıkanmıştır. Bunun üzerine, 1980' li yıllarda Üçüncü yol yaklaşımı, 1990'larda Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson ülkeleriyle, Okyanusya ülkelerinde gelişmiş ve uygulanmış önemli yeni yaklaşımlardan biri olmuştur (Gül, 2007, s.196).

Üçüncü Yol'un, tarihsel gelişimine bakıldığında başlangıcı, on dokuzuncu yüzyıla kadar dayanmaktadır. Günümüze kadar farklı siyasi ve ekonomik konjonktürler içerisinde kendini göstermiş ve zaman zaman başarılı olmuş, zaman zaman da krizler karşısında cevapsız kalmış bir görüştür. En önemi özelliği, farklı ideolojiler arasında sentez yapabilesidir. Böylece, sosyolojik tabana yayılması kolaylaşmıştır.

1. ÜÇÜNCÜ YOL KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Üçüncü Yol; liberalizm ve sosyalizm gibi farklı ideolojilerin, refah rejimlerinde yaşanan krizler; ekonomik, sosyal ve siyasi çalkantılar karşısında çözüm üretmekte yetersiz kaldığı ve yeni bir ideoloji (ya da siyasi yol haritası vs.) ihtiyacının doğduğu fikrinden yola çıkılarak, neo-liberalizm politikaları ile küresel kapitalist düzen içerisinde sorunları çözecek orta bir yol yaratma amacını taşıyan bir anlayıştır.

Üçüncü Yol anlayışı, küresel ve yerel anlamda önemli etkiler yaratmıştır. Dünya siyaset ve sosyal politika tarihinde Üçüncü Yol; devlet, sivil toplum, siyasi temsil, demokratikleşme, aile, eşitlik, kültürel çoğulculuk ve küresel yönetim gibi alanlarda etkin bir rol oynamıştır.

Üçüncü Yol felsefesini anlayabilmek için dönemselleştirme önemlidir. Üçüncü Yol anlayışı, sanayileşme ve refah sistemleri ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, sanayi toplumlarının geçirdikleri değişim ve dönüşüm, refah devleti modeli içerisinde yorumlanışı küreselleşen dünyada farklılıklar içermektedir. Üçüncü Yol'un bu değişim ve farklılıklar gerçekleşirkenki etkisi, dönemselleştirme ile ortaya çıkacaktır.

James Petras, Üçüncü Yol' un üç dönem halinde gerçekleştiğini belirtmektedir:

- Tarihsel Üçüncü Yol
- İkinci Dünya Savaşı ile 1980'lerin ortasına kadar geçen süreçte Üçüncü Yol
- Çağdaş (Ya da Yeni) Üçüncü Yol¹

Tarihsel Üçüncü yol, On dokuzuncu yüzyıl ortalarında Bernstein ve Kautsky tarafından Klasik Sosyal Demokrasi (Eski Sol) anlayışı ile beraber şekillendirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile 1980'lerin ortasına kadarki süreçte refah devleti anlayışının değiştiği, savaşların, krizlerin ve toplumsal hareketlerin yarattığı siyasal ve sosyo-ekonomik dalgalanmaların gerçekleştiği bir dönem de Üçüncü Yol' un ikinci evresidir. Son olarak, Çağdaş ya da Yeni Üçüncü Yol anlayışı, Anthony Giddens tarafından ileri sürülen küreselleşme odaklıdır.

1.1. Tarihsel Üçüncü Yol

Üçüncü Yol' un çıkış noktası olarak, sınıf çatışmalarının yaşandığı ancak bu sınıflar arası anlaşmazlıkların çözüm yolu olarak da reform politikaları öneren Eduard Bernstein²'in ortaya attığı 'Revizyonist Sosyalizm' kuramı kabul edilmektedir. Ekonomik ve toplumsal yaşamda varlığını sürdüren farklılaşmalar Marksizm'in toplumsal hareketlerde öncü rolü biçtiği özne

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. Yağcı, O. (2007). 19. Yüzyıldan günümüze üçüncü yolun serüveni: sosyalizm ve liberalizm arasında çatalanan yollar. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5*, ss.71-106.

2 Eduard Bernstein, Karl Marx ve Friedrich Engels' in çağdaşı, Berlin' e yerleşmiş Yahudi bir ailenin çocuğu, Bismarck tarafından sınır dışı edilen ve Revizyonist Sosyalizm' in kuramcısıdır. Sosyalizmin, kapitalist sınıflara karşı ayaklanmanın doğrudan bir sonucu olarak değil, fakat liberalizmin en önemli sonucu olduğunu savunmaktadır. Bernstein' a göre, kapitalizmin çökeceği, burjuvazinin etkisinin azalacağını düşünmek anlamsızdır. Ayrıca, Çağdaş Üçüncü Yol dönemi, 'Neo-Revizyonist' adıyla da anılmaktadır. Neo-revizyonistler, piyasa ekonomisinin vazgeçilemez olduğunu ve kapitalizmin asla değiştirilemeyeceğini ileri sürmektedirler.

(ya da birey) seçiminin de sorunlu olduğu yargısını barındırmaktadır (Yağcı, 2007, s.74). Dolayısıyla, sosyo-ekonomik açıdan ele alınan bireyin farklılaşması, sınıflaşması kaçınılmazdır. Bu farklılığın algılanış biçimi, sosyal demokrasi anlayışı içerisinde sorun yaratmaktadır. Çünkü bir tarafta bireyin özgürlüğünü savunan liberalizm, öte tarafta da planlamacı ve sınıfsal vasıfları ve misyonları öne çıkaran, bunları bireye yükleyen Marksizm arasındaki gelgitler, uyuşmazlıklar toplum ve birey arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bernstein'in sosyal demokrasi düşüncesi ise, 'piyasa ile devlet ve birey ile topluluk arasında bir dengeyi' savunmaktadır (Heywood, 2006 aktaran Yağcı, 2007, s.47). Bernstein'a göre, demokrasi, refah devleti kurgusunun temelinde yer almalıdır. Toplum, birey ve devlet ilişkisinin belirleyicisi de liberalizm olacaktır.

Bernstein'in sosyal demokrasi anlayışına göre, toplum-birey dengesinin oluşmasında işçi sınıfının oy kullanması, siyasi temsil hakkına erişmesi, sendikaların pazarlık gücünün kabul edilmesi gibi demokratik eylemler etkili olmuştur. Bu, devrim sonucunda değil, demokratikleşme sürecinin başlaması ile gerçekleşmiştir. Özetle, sosyal demokrasi, sınıf çatışmasının yarattığı gerilim ile değil, fakat dönüştürücü etkiye sahip bir kurumsallaşma süreci ile açıklanabilir.

Buradan sonra, sosyal demokrasinin kurumsallaşma sürecinin hızlandığı ve Üçüncü Yol anlayışının ikinci evresi olan İkinci Dünya Savaşı ile 1980'lerin ortasına kadar geçen zaman zarfına bakmak yararlı olacaktır.

1.2. İkinci Dünya Savaşı ile 1980'lerin Ortasına Kadar Geçen Süreçte Üçüncü Yol

İkinci Dünya Savaşı ile başlayan ve 1980'lerin ortasına kadar geçen süreçte, sosyal devlet anlayışı ve Üçüncü Yol birbirine paralel ilerlemiştir. Esasen İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sosyal ve ekonomik alanda yeni çıkış yollarının aranmasına neden olmuştur. Devlete sosyo-ekonomik rol ve işlevlerinde daha fazla sorumluluk yükleyen, bireylere ve ailelere asgari bir gelir teminatı veren, onları toplumsal risklere karşı koruyan, sosyal güvenlik hakkı sağlayan, tüm vatandaşlara eğitim, sağlık konut gibi alanlarda standart yaşamı vaat eden bir anlayış olarak sosyal refah devleti hızla kabul görmeye başlanmıştır (Acar, 2017, s.250). J.M. Keynes, yaşanan krizin yarattığı sorunların çözümü olarak

devletin uygulayacağı maliye ve ekonomi politikaları ile tam istihdamın sağlanabileceğini savunmuştur. Eksik istihdam halinde ise, devlet müdahalesinin gerekliliğini, dolayısıyla, toplumu koruma amacı taşıyan politikalar önermiştir. Ekonomik büyümenin, devlet eliyle emek talebinin genişletildiği takdirde gerçekleşebileceğini iddia etmektedir.

Keynes' in bu yaklaşımı, birey-toplum dengesini sağlamaya yönelik düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir. Keynesçi dönem, ulus devletlerin bağımsızlıklarının ya da ulusal kimliklerin kabul edildiği ve ulus devletin temel ögesi olan 'vatandaş' kavramının öne çıktığı bir dönem olmuştur (Gül, 2006, s.148). Bu dönemde, ekonomik büyüme sürdürülmüş, enflasyon seviyesi düşürülmüş, istihdam oranları yükselmiştir. Sosyal sigorta ve sosyal yardımlar konularında da koruyucu ve kapsayıcı uygulamalar getirilmiştir. Sosyal refah devleti, gerek devletin sosyo ekonomik alana müdahaleci anlayışı, bireyi koruyucu önlemler alması, gerekse demokratikleşme hareketleri ile birlikte sosyal ve ekonomik haklar ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması, sosyal refah devletinin yaklaşık yarım asırlık bir 'altın çağ'³ olarak adlandırılan sürece damgasını vurmuştur (Acar, 2017, s.250).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllardan 1970'lere kadar olan Keynesci refah devleti döneminde dünya ekonomisi içinde Fordist⁴ model uygulanmıştır. Hem sanayileşme ulusallaştırılırken hem de modern üretim ilişkileri ve bağımsız kalkınma benimsenmiştir. Üçüncü yol, kuşkusuz bütün bu gelişmeler ışığında ilerlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başarı ile Avrupa ülkelerinde uygulanan sosyal refah devleti anlayışı, 1970'lerin sonunda ekonomik sorunların

3 Keynes döneminin sosyal refah devlet anlayışının 'altın çağı' olarak anılmasına dair eleştiriler mevcuttur. Bu eleştiriler, 1970'lerin krizlerle geçtiği ve Kıta Avrupa'sında sosyal devletin varlığını zaten sürdürdüğüne ilişkindir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kleinman, M (2006). *Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim, Sosyal Politika Yazıları*, Ayşe Buğra & Çağlar Keyder (Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları.

4 Fordist modelin başlıca özellikleri, emek yoğun kitle üretim ve tüketimi, kapitalist birikim rejimi, müdahaleci devlet politikaları ile verimin artırılması şeklinde özetlenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jessop, B. (1994). *The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Welfare State. Towards a Post-Fordist Welfare State*, R.Burrows & B.Loader (Ed.), New York: Routledge Publication.

ortaya çıkması nedeniyle zayıflamıştır. Ekonomik krizler ve sonrasında yaşanan sürekli ve yaygın işsizlik olgusu, devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması yönündeki eğilimlere hız kazandırmış ve liberal politikalara dönüş sürecini başlatmıştır (Acar, 2017, s.251). Sosyal refah devleti uygulamalarının artık finansal ve mali kriz karşısında koruyucu niteliğini kaybettiği görülmüştür. Kamusal harcamaların ulusal üretimin artışından çok daha yüksek oranlarda gerçekleşmesi, krizler sonrasında uzun süreli işsizlik, yoksulluk, güvencesizlik, sosyal harcamaların kısılması gibi nedenler Keynesyen politikaların işlevselliğini azaltmıştır. Özellikle 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizleri, Bretton Woods sisteminin⁵ çöküşüne bağlı olarak yaşanan para piyasaları dalgalanmaları ve küresel etkiler devletlerin ekonomi politikalarının değişmesine yol açmıştır.

Sosyal politika anlamında bakıldığında da, bir taraftan sosyal harcamaların kısıtlanması diğer taraftan artan maliyetler, üretim biçiminde değişikliği zorunlu hale getirmiştir. Altın Çağ’da tercih edilen Fordist üretim sistemi yerine Post-Fordist üretim sistemine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Post-Fordist üretim tarzı, taşeronlaşmayı ve hizmet sektörünü teşvik etmiş, devletlerin işgücü piyasalarındaki etkin rolünün azaltılmasını ve serbest piyasa koşullarının rekabetçi yapısını desteklemiştir.

1980’li yıllarla beraber Neo-liberalizm’in küresel boyutta etkisi, devletin küçülmesi, özelleştirme, üretimin ve kalkınmanın tekelinin çok uluslu şirketlere ve uluslararası kuruluşlara bağlanması, iş güvencesizliği, taşeronlaşma vb. olarak ortaya çıkmıştır. Neo-liberalizm, sosyal refah devlet anlayışının öne sürdüğü değerleri yok saymaktadır. Tam istihdam, sosyal destek, korumacı devlet ilkesi gibi görüşlerin tam tersini savunmaktadır. Bu anlamda, sosyal politika alanında bir geriye gidiş yaşandığı, neo-liberalizm ile birlikte, ‘Keynesyen sosyal devlet anlayışı dönemi öncesine’ dönüldüğünü ifade edilebilir (Durmaz, 2016, s.147).

Üçüncü Yol’un ikinci evresi olarak kabul edilen bu dönem, siyasi, sosyal ve ekonomik birçok değişim ve dönüşüm yaşanarak geçmiştir. Sosyal refah anlayışı, bu gelişmelere göre şekil almıştır. Sosyal refah anlayışı,

5 İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1944 yılında ABD’ nin BrettonWoods kasabasında 44 ülkenin katılımı ile gerçekleşen konferansta ‘Uluslar arası Para Anlaşması’ imzalanmıştır. Bu anlaşma ile, dolar altına dönüşebilen tek para birimi olarak kabul edilmiş ve 1 ons altın 35 dolara karşılık olarak hesaplanmıştır.

Üçüncü Yol'un temelinde yer alan unsurlardandır. Üçüncü Yol'un son evresi olan Çağdaş Üçüncü Yol dönemi, makalemizde asıl değerlendireceğimiz dönemdir. Öncelikle, bu dönemin gelişimine kısaca değinmek yararlı olacaktır.

1.3. Çağdaş/Yeni Üçüncü Yol

Çağdaş Üçüncü Yol dönemi, neo-liberal politikaların etkisini göstermeye başladığı 1980'li yılların ortaları, özellikle 1990'lı yıllar ve sonrası olarak kabul edilebilir. Bu dönem, Anthony Giddens ile birlikte anılmaktadır. Giddens, yeni üçüncü yolun, yeni bir teori ya da yeni bir arayışın adı olmadığını vurgulamakta ve daha çok bir reform programı olarak nitelendirmektedir (Yağcı, 2007, s.84).Giddens, küresel dünyaya Üçüncü Yol'un adapte edilebilmesi için, sosyal demokrasinin yeni fikirler ve teknoloji ile modernize edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, kastedilen modernleşme ve ortaya çıkan sorunlar artık sadece Batı'yı değil, dünya üzerindeki bütün toplumları ve bireyleri ilgilendirmektedir.

Giddens, Üçüncü Yol fikrinin yeniden tartışılma nedeni olarak, 1970'li yılların sonlarına kadar sanayileşmiş ülkelerde uygulamada olan 'refah devleti mutabakatı'nın sona erişini, Marksizm'in itibarını yitirşini ve önemli toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişiklikleri ve sonuçlarını göstermektedir (Giddens, 2000, s.9) Ancak, bu gelişmeler karşısında sosyal demokrasinin nasıl şekilleneceği belli değildir. Berlin Duvarı'nın yıkılması ile başlayan süreçte, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Anglo-Sakson ülkelerde Neo-liberalizmin etkisini ve kapitalizmin egemenliğini artırmıştır. Giddens, Üçüncü Yol kavramının yeniden önem kazanmasında, Britanya ve ABD'nin oluşturduğu kutbun Demokrat ve İşçi Partileri'nin bu kavramı benimsemesinin belirleyici olduğuna işaret etmektedir (Yağcı, 2007, s.84).

Çalışmanın buradan sonraki bölümünde, Yeni Üçüncü Yol'un siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan politikalara yansımaları ve küresel anlamda yankıları değerlendirilecektir.

2. YENİ ÜÇÜNCÜ YOL ANLAYIŞI VE SOSYAL POLİTİKA

Yeni Üçüncü Yol, Giddens tarafından kurumsallaştırılmış, Üçüncü Yol felsefesinin neo-liberalizm rüzgarı ile her ülkeye insani değerler çerçeve-

sinde sosyal adaletin getirilebileceği düşüncesidir. Neo-liberalizm ve gele-neksel sosyal demokrasi arasında orta yol arayışı olarak değerlendirilen Yeni Üçüncü Yol, refah devletinin yaşadığı kriz ve gelir dağılımındaki eşitsizliklere karşı, piyasanın genişletilmesi, devletin küçülmesi ile birlikte yeni bir sosyal politika anlayışı önermektedir.

Adam Przeworski, sosyal demokrasi tarihi boyunca yeni koşullar karşısında farklı ideolojiler üzerinden üçüncü yollar bulunmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Buna göre, sosyalizmi ve üretim araçlarının millileştirilmesini nihai hedef olarak gören ve burjuva sınıfı ile çatışarak kazanım elde etmeyi savunan bir ideolojiden sapılarak; istihdam, sigorta ve eşitliğin temel hedef haline geldiği, üretim araçlarının millileştirilmesinden zaman içinde vazgeçildiği ve çatışma yerine demokratik zeminde mücadelenin benimsendiği reformist ve ıslahatçı bir ideoloji olan sosyal demokrasiye geçişin önem kazandığı, kapitalizm ve sosyalizm arasında ortaya çıkan ve kabul gören ilk üçüncü yoldur (Przeworski, 2003 aktaran Öztürk, 2011, s.103-104).

Giddens Yeni Üçüncü Yol için, neo-liberalizmi ve derinleştirdiği işsizlik, yoksulluk gibi olumsuz sonuçları yine bu sistem içinde bertaraf etmeye çalışırken sosyalizmin unsurlarını da içine alarak bir teorik çerçeve ortaya koymaya çalışmıştır. Sosyal demokrasinin içeriğindeki konuları Giddens (2000) beş başlık altında toplamaktadır:

- Küreselleşme
- Bireyselleşme
- Sol ve Sağ
- Siyasal Temsil
- Ekolojik Konular

Giddens, özellikle **küreselleşmenin**, liberalizm-sosyalizm çekişmesini dengeleyici bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Küreselleşme, siyasetin vazgeçilmez unsurları arasındadır. Sanayi sonrası toplumlarda üretim, çalışma ve örgütlenme biçimleri değişmiş, teknolojik gelişmeler ile bilgi

akışı hızlanmış ve geleneksel yapı radikal bir şekilde dönüştürülmüştür. Küreselleşen bir toplumsal düzende liberal demokrasinin kusurları demokratikleşmenin daha radikal biçimlerini geliştirme ihtiyacını öne çıkarmaktadır (Giddens, 2009, s.22). Küresel liberal düzende, birey-toplum arasında ve kuşaklar arası ilişkilerde radikal bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizlik, rasyonel davranması beklenen bireyin sorumluluk alması ile ilgilidir. Bireysel sorumluluk, politikacı-şirket-yurttaş-sivil toplum gibi tekil ve çoğul aktörlerin sorumluluğu ve karşılıklı sınırlanması ile tanımlanmaktadır (Yağcı, 2007, s.85). Sosyal politika tarafından da bakıldığında, küreselleşmenin sonuçları 'risk, güvensizlik, eşitsizlik' gibi kavramlarla birlikte ifade edilmektedir.

Özetle, ortaya atılan bu teorik çerçeve, küreselleşmenin yol açtığı belirsizlik ortamında üretimle birlikte ekonomik yapının değiştiğini anlatmaktadır (Giddens, 2001, s.63). Buradan, küreselleşmenin sadece ekonomiyi değiştirdiği fikri çıkartılmamalıdır. Küreselleşme, sosyolojik, kültürel ve siyasal boyutları olan uzun bir süreçtir. Küreselleşme, yeni talepler ve aynı zamanda yerel kimliklerin üretilmesi için yeni fırsatlar yaratmak suretiyle etkisini göstermektedir (Giddens, 2000, s.43).

Bireysellik, Marksizm'deki 'her bir bireyin özgür yaşamı, toplumdaki bireylerin özgürlüğüne dayanarak gelişir' anlayışını temel çıkış noktası olarak dayanışmanın vurgulandığı sosyal demokrasinin ana konularından birini oluşturmuştur. 1970'lerin sonlarından itibaren ise, neo-liberalizm ile birlikte 'önce ben' toplumu⁶ ortaya çıkmış, dayanışma azalmış ve 'ben' nesli yükselişe geçmiştir. 'Ben' nesli, yeni bireysellik anlamında, nesilden nesile aktarılan geleneksel kodlar ile kendi yaşam tarzları arasında sağlam bir bağ kurmayan kitle olarak görünmektedir. Yeni bireysellik, yaşamlarımızdaki gelenekleri ve alışkanlıkları terk etmekle yakından ilişkilidir (Giddens, 2000, s.48). Bu durum da şüphesiz, küreselleşme etkisinde gerçekleşmiştir.

Sosyal demokrasinin ilgilendiği başka bir konu ise, **sol ve sağ ayrımıdır**. Ortaya çıktığı on sekizinci yüzyıldan beri sol-sağ sınırları belirgin değildir. Her iki görüş de, farklı zamanlarda aynı amaçlar içinde olabilir ya da aynı zamanlarda farklı iddialar üzerinden birleşebilirler. Örneğin, on dokuzuncu yüzyılda serbest piyasa gerekliliğini sol savunurken bugün sağ

6 Giddens (2000, s.47), bireysellik kavramının sağ ve sol görüşün farklı nedenlerle benzer şekilde değerlendirdiğini anlatırken bu ifadeyi kullanmıştır.

savunmaktadır. Peki, politikada muhalif olma hali sol-sağ ayrımı aracılığıyla sürdürülürken, sınırlar da belirgin değilken aynı anda hem sol hem sağ tarafta yer alınabilir mi? Bu sorunun cevabı, yaşanan sosyo-ekonomik koşullara ve siyasi konjoktüre bağlı olarak değişir. İnsan, psikolojisi gereği, gücü elinde bulunduran tarafı seçme eğiliminde olacaktır. Sol-sağ ayrımı esasen bugün zayıflamış gibi görünse de hiçbir zaman ortadan kaybolmayacaktır. Kutuplaşma devam etmektedir.

Sosyal adalet solun en temel fikirlerindedir. Sağ tarafından sosyal adaletin sadece devlet tarafından gerçekleştirilmesi iddiaları üzerinden sürekli eleştirilse de, sol aslında özgürlük ve eşitlik getirici politikalar savunmaktadır. Diğer yandan, sağ hatta aşırı sağ da, ekonomik özgürlük ile ilgilenmektedir. Kültürel korumacılığı içeren serbestlik getiren politikalar önermektedir.

Sosyal devlet tartışmaları, sol-sağ ekseninde gerçekleşmektedir. Neo-liberaller, sosyal harcamaların kısılmasını savunurken solcular ya da sosyal demokratlar, devlet otoritesinin sosyal güvenlik ve sosyal yardım konusunda devamlılığından yanadır. Örneğin, yaşlı nüfus için emeklilik ve yaşlılık aylığı miktarını belirlemek, sosyolojik bakış açısı da gerektirmektedir. Sol ve sağ neyi savunurlarsa savunsunlar bu beceriye sahip olmalıdır.

Bu noktada, **siyasi temsil** önem kazanmaktadır. Tutarlı politik programlarda siyasi temsil geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Devletin varlığı ve sosyolojik kurumlarla ilişkisi, birey-toplum-devlet dengesinin sürdürülebilirliğinde belirleyicidir. 1980'lerde, toplumsal hareketler, ekoloji, hayvan hakları, toplumsal cinsiyet, tüketici hakları gibi konular sosyal demokrat politikaların gündemine girerken aynı zamanda dikkatler sivil toplum örgütlenmelerinin rolüne çevrilmiştir. Ancak, küresel ve yerel anlamda 1970'lerin sonlarında olduğu kadar ciddi örgütlenme bilinci ve toplumsal hareket bir daha o dönemde olduğu kadar etkili bir biçimde gerçekleşmeyecek gibi görünmektedir.

Sosyal demokrasinin gündemine giren bir başka konu da, **ekolojidir**. Ekoloji politikalarının önemi, çevreci hareketlerin etkisinden ya da çevreci partilere verilen oyların eriştiği seviyeden daha büyüktür(Giddens, 2000, s.65). Sürdürülebilir kalkınma raporlarında yer vermeye başlayan ekolojik politikalar, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kaynak kullanımı

ve teknolojik gelişmelere odaklıdır. Küresel ısınma, doğal afetler, biyo-
teknik ve kimyasal fabrikalar ve çıktıları, salgın hastalıklar vb. nesilleri
geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir. Riski öngörebilme ve 'tedbirlilik'
ekolojik tehditlere karşı baş etme araçları olarak görülmektedir. Ekolojik
riskler ve modernleşme ile birlikte artan kaygılar, gelecekte daha fazla
sorun yaratabilecektir. 1990'larda İngiltere'de ortaya çıkan Deli Dana
hastalığı, sadece İngiltere'de değil, et ticareti yapan ülkelerde de panik
yaratmıştır. Hastalığın kaynağı, bulaşıcı olup olmadığı, tedavisi gibi bilgiler
yeni risk koşullarının oluşması açısından kamu tartışmalarında geniş yer
bulmuştur. Hastalığın ortadan kaldırılmasına ilişkin alınan önlemler İngiltere
ekonomisine zarar vermiştir. Ekolojik modernleşme için önemli olan bir
diğer ilke olan tedbirlilik de, ekolojik risklere karşı yardımcı unsur olarak
görölmüştür. Ancak, teknolojik gelişmelerin yol açtığı çevre problemleri,
riski öngörebilme ve tedbirlilik ilkesinin kabul edilebilirliğinin sorgulanma-
sına neden olmuştur. Bilimsel ve teknolojik yenilikler ışığında, çevre
problemleri karşısında—özellikle sağlık alanında yaratabileceği etkiler bakı-
mından—daha fazla özenli olmak gerekmektedir. Dolayısıyla, sağlık politika-
larının sanki kirliliği kontrol etmenin 'çevre' den uzak bir yerde gerçekle-
şiyormuş gibi ya da teknolojik değişimden bağımsız bir süreçmiş gibi
tasarlanamayacağı son derece açık bir konudur. (Giddens, 2000, s.71).

Buraya kadar olan bölümde Yeni Üçüncü Yol'un ilgilendiği başlıca
konulara değinildi. Bundan sonraki bölümlerde, Yeni Üçüncü Yol'un
savunduğu öneriler üzerinden tartışmalar yer alacaktır.

2.1. Piyasa Desteklenerek Sosyal Adalet Sağlanabilir mi?

Yeni Üçüncü Yol düşüncesine göre, serbest piyasa koşulları sağlana-
rak da sosyal adalet temin edilebilmektedir. En temel hedef, vatandaşların
küreselleşme, kişisel yaşamdaki dönüşümler ve doğayla ilişki bağlamında
ortaya çıkan önemli değişimler yoluyla kendi yaşam yollarını çizebilmelerine
yardımcı olmaktır (Giddens, 2000, s.75). Yeni Üçüncü Yol politikaları, sosyal
adalet anlayışından kopmamıştır. Eşitlikler ve özgürlükler bazı platformlarda
çatışabilir, ancak temelde eşitlik, özgürlükleri besleyen bir kavramdır.

Yeni Üçüncü Yol'un sosyal adalete ilişkin benimsediği ilkeleri şöyle
özetlemek mümkündür:

- Devlet, piyasayı destekleyen ve kontrol eden bir yapı olmalıdır. Bu yapıda sosyal adalet dolaylı yoldan sağlanmalıdır.
- Fırsat eşitliğine yönelik politikalar geliştirilmelidir.
- Küresel ve yerel kurumlar arasındaki dengeyi korumak önemlidir. Bu dengeyi korumak için yeni kurumlar yaratılmalıdır.
- Sosyal adaleti sağlamak, yoksulluk, işsizlik gibi sorunları azaltmak için 'sosyal dışlama stratejisi'ni aktifleştirmek gereklidir.
- Kamusal hizmetlerden yararlanan her bireye sorumluluk yüklenmelidir. (*Sorumluluk yoksa hak da yok*)

Yeni Üçüncü Yol, kendiliğinden işleyen piyasa ve rekabete koşullu özgürlüğün, devlet ve birey arasındaki yükümlülükleri azalttığına farkındadır (Yağcı, 2007, s.87). Açıkçası, piyasa kendi haline bırakılırsa toplum için daha faydalı olacaktır. Piyasa, kesintiye uğratılmamış bir büyümenin gerçekleştirilmesi için yasal bir zemine ve devlet müdahalesinin bulunmadığı bir düzene ihtiyaç duyan, sürekli hareket halindeki makinedir. (Giddens, 2000, s.23).

1980'li yıllardan itibaren Washington Uzlaşısı⁷ ile başlayan süreçte devlet, neo-liberal politikalarının reforma dönüştürmesi gücüne sahip bir erk sahibi olarak görülmüştür. Washington Uzlaşısı ile birlikte Yeni Üçüncü Yol da, piyasa serbestliği ve devlet kontrolünü esas almıştır. Çünkü, piyasa kontrol edildiğinde, piyasa ekonomisi zenginlik getirecektir. Sosyal devletin daraltılması ve özel sektöre alan açılmasına yönelik bu politika önerileri, reform politikalarının bir çerçevesini ve refah devletinin daraltılan sınırlarını

7 Washington Uzlaşısı, mali ve ticari reformları içeren, rekabetçi döviz kurunun, özel mülkiyetin ve özelleştirme uygulamalarının öne çıktığı bir ekonomik kalkınma politikası ve siyasal iktisat anlamında da kabul görmüş bir fikir birliği olarak tanımlanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, G. (2007). Washington Uzlaşması'ndan Post-Washington Uzlaşması'na: kalkınma gündeminin biçimlenişinde "yeni kurumcu iktisat" etkisi. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt : 18, Sayı : 64, ss. 23-44. Washington Uzlaşısı, 'ultra-liberallik' ve 'piyasa köktencililiği' getirmekle eleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/taner-berksoy/washington-uzlasisi-901640/> (Erişim tarihi: 16.12.2018).

çizmesi açısından oldukça önemlidir. (Demircan, 2010, s.206). Yeni Üçüncü Yol programını Giddens (2000, s.84) on maddede özetlemektedir:

- Radikal merkez
- Yeni demokrat devlet (Düşmanı olmayan devlet)
- Aktif sivil toplum
- Demokratik aile
- Yeni karma ekonomi
- Topluma katılma anlamında eşitlik
- Pozitif refah
- Sosyal yatırımcı devlet
- Kozmopolit ulus
- Kozmopolit demokrasi

Bu on maddelik programın temelinde, devletin serbest piyasaların örgüt yapısına kendisini uyarlayabilmesi ve piyasaların sınırlarının çizilebilmesi için demokratikleşme kaygısı yatmaktadır. Giddens'a (2000) göre, liberal demokrasinin yaşadığı krizin nedeni, demokrasinin yeterince demokratik olmamasıdır. Yeni Üçüncü Yol'un önerisi ise, devleti yeniden yapılandırmak yani 'devlet düşmandır' diyen sağ ve 'cevap devlettir' diyen sol söylemi aşmaktır (Giddens, 2000, s.84). Sosyal adalet, demokrasi demokratikleşirse, sol-sağ ayrımındaki keskinlik bertaraf edilirse, sivil toplum ile temas artırılırsa, aile bireyleri arasındaki ilişki eşitlikçi hale getirilirse, heterojen toplum yapısı sosyal yatırım fikri üzerinden idare edilirse, yeni karma ekonomi uygulamaları ile hareket edilirse sağlanabilecektir. Bu şartların gerçekleştirilmesi, gerçekleştirilse dahi devam ettirilmesi zor olan aşamalardır.

Şimdi, Kıta Avrupa ülkeleri, Britanya ve Latin Amerika örnekleri üzerinden Yeni Üçüncü Yol' un sosyal politikaya etkilerine bakalım.

2.2. Britanya ve Kıta Avrupa Ülkeleri' nde Yeni Üçüncü Yol

Yeni Üçüncü Yol'un gelişimi anlayabilmek için önce İngiltere'ye bakmak gerekir. İngiltere, sanayileşme ve sonuçları, sosyal devlet algısı, sosyal güvenlik sistemi bakımından önemli bir ülkedir. Kökleri Orta Çağ'a kadar uzanan sosyal güvenlik sistemi, bugünkü halini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra almıştır. On yedinci yüzyıldan beri, yoksulluk, işsizlik ve işçi ücretleri gibi konular öncelikli olmuştur.⁸Yirminci yüzyılda eğitim ve sağlık alanlarında yapılan düzenlemeler, özellikle çalışma hayatı ve sosyal güvenlik alanında toplumun her sınıfından bireyi kapsayıcı olmuştur.

İngiltere' deki Thatcher ile başlayan Neo-liberal dönem ve Blair ile devam eden 'modern sosyal demokrasi'⁹dönemi bugünün küresel siyaseti ve ekonomik dönüşümleri ile yakından ilgilidir. Yeni Sağ(ya da Neo-Liberalizm) görüşünün Margaret Thatcher ile iktidar gelmesi, 'küçülen devlet, piyasa radikalizmi, güçlü ekonomik bireysellik, emniyet sübabı olarak sosyal devlet vb.' kavramların daha fazla yerleşmesini sağlamıştır. Özellikle, Thatcher sosyal devlete karşı olduğunu, toplumsal eşitsizliğin doğal ve kontrol edilebilirliğini belirtmiştir. Bu yönüyle, eleştirilere maruz kalmıştır¹⁰. İktidarda kaldığı 11 yıl boyunca Thatcher, devlet müdahalesini en aza indirmeyi ve İşçi Partisi döneminde etkin olan sendikaların gücünü azaltmayı amaçlamıştır. Bu amaçları gerçekleştirmek için, sosyal güvenlik harcamalarına ciddi kısıtlamalar getirmiştir.

8 1601 Elizabeth Yoksulluk Kanunu', sosyal devlet anlayışı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kanunda, yoksullar, sınıflara ayrılmış ve sınıflara göre sosyal yardım mekanizmaları oluşturulmuştur. Bu kanunla, yoksullara en düşük ücretin üzerinde olmayacak şekilde bir yardım sağlama konusunda kamusal sorumluluk benimsenmiş ve bu konuda 'perish' adı verilen yerel yönetim birimleri sorumlu tutulmuştur (Gül, 2006, s.204).

9 Blair, kendi politik felsefesini 'modern sosyal demokrasi ve üçüncü yol' olarak adlandırmaktadır.

10 İngiltere'de Margaret Thatcher dönemi, 'güçlü liderlik, uzlaşmazlık, serbest piyasa koşulları, özelleştirme, sendikasılaşma' gibi özellikler ile tanımlanmaktadır. Uzlaşmaz politikalarından dolayı 'Demir Leydi' sıfatını kazanmıştır. Hükümetin 20 bin madencinin işsiz kalmasına yol açacak bir kararla, kâr etmeyen madenleri kapatma girişiminde bulunması üzerine, madenlerin dörtte üçünde greve gitmiş ve İngiltere tarihinin en uzun ve en kanlı grevi olarak kabul edilen bu grev yaklaşık bir yıl sürmüştür.

Tony Blair ise, ‘ulusal yenilenme’ stratejisi ile, Thatcher’ ın iktidar sürecinde şekillenen seçmen tabanının aksine, kendisini işgücü piyasası ve iş güvencesinden dışlanmış hissedenlerin çoğunlukta olduğu ve hemen hemen her sınıftan bireyin yer aldığı zengin bir seçmen tabanı yaratmıştır. Sınıfsal yapının kozmopolitliği, farklı sosyal tabakalardan gelen taleplerin artması kapsayıcı yeni bir sosyal politika programını gerekli kılmıştır. Modernleşme amacı ile ilerleyen Blair, Yeni Üçüncü Yol’u piyasa merkezli bir rotada yürütmüştür. Neredeyse muhalefetsiz bir iktidar olan Blair, radikal yenilenme stratejisini koalisyona ihtiyaç duymadan hayata geçirebilmiştir (Yağcı, 2007, s.89). Thatcher döneminde sendikalaşmanın önüne çekilen setleri kaldırmaya, işgücü piyasasında örgütlenme bilincinin yeniden var olmasına da çalışmıştır. İşsizlik oranlarının düşürülmesi için esnek piyasa koşulları dahilinde yarı zamanlı çalışma desteklenmiştir. Bu konuda göze çarpan uygulama, özellikle finans-hizmet-bilişim sektöründe çalışan eğitilmiş-kalifiye genç işgücünün ücretlerinin düşük tutulmasına karşın, ücret seviyelerinin dondurulmasının genel bir kabul görmesidir (Yağcı, 2007, s.90). Giddens da (2000, s.18), Britanya’daki refah sistemi hakkında özellikle sağlığın öne çıktığı kamusal hizmetlerin etkinliğini ve gelire bağımlı kazançlara sahip olma eğilimi gösterdiğini söylemektedir.

Kıta Avrupa ülkeleri de, Soğuk Savaş sonrasında benzer reformları uygulama yoluna girmiştir. Bu ülkelerdeki değişim, daha istikrarlı ilerlemiştir. Bunun sebebi, sosyal demokrat geleneğin bu bölgede daha köklü olması, siyasal-ekonomik-sosyal yapılanmayı, kurumsal geleneği ve siyasal kültürü, reform sürecinin belirleyici unsuru haline getirmesidir (Yağcı, 2007, s.90-91). Örneğin, Hollanda’nın istihdam politikaları, esnek işgücü piyasası ve artan yarı zamanlı işlere dayanmaktadır. İsveç ise, işgücü yapısı üzerinde en etkin ve kadın istihdamında en yüksek oranlara sahip ülkedir. İsveç, kronikleşen işsizlik sorununa karşı çareyi istihdam politikalarını yeniden düzenlemekte bulmuştur. Sendikalaşma bilincinin de yüksek olduğu bir ülke olan İsveç, çalışma koşulları ve saatlerini de yeniden ayarlamıştır. İsveç ve Hollanda örneklerinde, eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk gibi sorunlara karşı toplumcu, kapsayıcı, korumacı sosyal politikalar ile yaklaşıldığı görülmektedir. Bu ülkeler, yaşam boyu eğitim, sağlık güvencesinin korunması, aktif sosyal yatırımlarla yeni iş alanları yaratma ve erken emeklilik gibi eşitlikçi hedefleri ortadan kaldırmayan reform tercihleri ile dikkat çekmektedirler (Yağcı, 2007, s.95).

2.3. Latin Amerika ve Üçüncü Yol

Latin Amerika, yukarıda örnek verilen ülkelerden farklı sosyolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel kodlara sahiptir. Latin Amerika'nın geçmişinde derin bir sömürgecilik tarihi vardır. Bu tarih içerisinde, emperyalist güçler arasındaki savaşlar, bağımsızlık mücadeleleri, devlet kapitalizmi, sınıf çelişkileri, anti-emperyalist retorik gibi birçok faktör Latin Amerika'yı küreselleşme karşısında direniş gösteren bir kıta haline getirmiştir. Aslında, gelişmiş kapitalist ülkeleri de etkileyen ve giderek küresel bir bunalıma doğru yönelen ekonomik durgunluğu aşmanın yolunu ulusal piyasaların değişen biçimlerde uluslararası rekabete entegre olması olarak gören Neo-liberal stratejinin başlangıç aşaması, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde namluların gölgesinde gerçekleşmiştir (Topal, 2008, ss.36-37). Sonrasında ise, kaos ortamı tamamen sona ermemiştir. Dolayısıyla, Latin Amerika, Yeni Üçüncü Yol fikirleri ile de uyumsuz bir imaj çizmektedir. Kıta genelinde iktidarlar, küreselleşmeye karşı genel bir duruş hakim olmasına rağmen, yabancı sermayeye de imkanlarını sunmak istemişlerdir. Neo-liberal rüzgardan sonra yoksulluk daha fazla hissedilmeye başlamış, gelir adaletsizliğinin en fazla olduğu bölge olmuştur. Elbette, gelir dağılımını en çok etkileyen olgu, kamu sektörünün küçülmesi ve yabancı sermayenin para piyasalarına yönelmesi ile birlikte artan işsizlik, eksik istihdam ve enformel sektör istihdamıdır (Topal, 2008, s.43). Dibi görmüş bir kıta olarak, iktidarlar çıkış yolu aramış, üçüncü yol fikrini kendi koşullarına göre uygulamaya çalışmışlardır. Buna göre, Latin Üçüncü Yolu'nun ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir: İktidar mücadelelerini, geniş halk kesimlerinin neo-liberal politikalarından kaynaklanan isyanı yönlendirmiş ve iktidara aday olanları, kapsayıcı bir seçmen kitlesi tanımlama yapmaya zorlamıştır. (Yağcı, 2007, s.98). Giddens'in önerdiği Yeni Üçüncü Yol anlayışı ile benzerlikler taşısa da, Latin Üçüncü Yol' u yukarıda sayılan coğrafi, sosyolojik, kültürel, ekonomik ve siyasal nedenlerden dolayı farklılaşmaktadır. Latin Amerika üçüncü yolu, ağır ekonomik krizler, küreselleşmenin eşitsizlikçi baskısı ve ABD'nin kıtadaki uzun süren egemenliğinin etkisiyle oldukça istikrarsız bir ortamda hareket etmek zorundadır (Yağcı,2007,s.98).

Ancak, Brezilya, gerek neo-liberalizmin baskılayıcı politikalarından kaçınmayı başarmış nadir ülkelerden olması, gerekse sosyal güvence sistemini görece güçlendirme yönündeki çabaları ile Latin Amerika'da üçüncü yol

deneyimi açısından en elverişli örnek olarak değerlendirilmektedir (Yağcı, 2007, s.95). Brezilya İşçi Partisi, Üçüncü Yol anlayışını benimsemiş ve uygulama çabası bakımından Blair'in İşçi Partisi'ne benzetilmektedir. İşçi Partisi lideri Lula, Blair gibi sınıf temelli sosyal politikalarla ziyade her bir bireyi kapsayan politikalar geliştirileceğini açıklamıştır. Ayrıca, IMF borçlarının ödenmesi için öngörülen yaptırımlara uyulacağını, çalışma koşullarında iyileştirme yapılacağını, asgari ücretin artacağını, kamunun ve devletin bu yönde demokratikleştirileceğini iddia etmiştir.

SONUÇ

Giddens, Üçüncü Yol'un eski sol veya sosyal demokrasi doktrini ile neo-liberalizmden ya da yeni sağdan farklı bir yol tutturmak gereğinden doğduğunu iddia etmektedir. Her iki ideolojiden de beş ayrı boyutta-politik değerler, ekonomi, iktidar, ulus ve refah devleti-ayrılan bir yaklaşımın sosyal demokrasinin sağlanmasında etkili olacağını söylemektedir. Yeni bir karma ekonomi yaratmak, sosyal adaleti savunurken serbest piyasa koşullarını desteklemek, sınıf çatışmalarını ret ederek otoriteyi kullanarak bireysel özgürlüklere daha fazla yer vermek Yeni Üçüncü Yol'un temel hedefleri arasındadır.

Giddens, öne sürdüğü bu teorinin yeni bir fikir değil, 'orta bir yol' olduğunu savunmaktadır. Gerçekten de, liberalizm ve sosyalizm değerlerini sentezleme derdine girmiştir. Ancak, bu orta yol her ülkede, her toplumda aynı etkiyi yaratabilir mi? Bu orta yol, kültürel kodları farklı toplumlarda nasıl karşılanacaktır? Bu soruların cevabı şöyle olacaktır: Elbette hayır, her toplumda aynı şekilde karşılanmamıştır. Nitekim, makalemizde Kıta Avrupa ülkeleri, Britanya ve Latin Amerika örnekleri değerlendirilmiştir. Her bir örnekte benzer Üçüncü Yol izleri görülmekle beraber, ayrıştıkları noktalar da mevcuttur. 1990'lı yıllardan sonra Üçüncü Yol'un rolü, Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde küresel kapitalizmin yarattığı keskin kutuplaşma ve sınıfsal ayrımlar ile birlikte değerlendirildiğinde işsizliği, yoksulluğu ve sosyal güvencesizliği arttırıcı yönde olmuştur.

Peki, Türkiye' de Yeni Üçüncü Yol uygulanabilir mi? Yeni Üçüncü Yol için uygun siyasi, ekonomik ve sosyolojik bir temel var mıdır? Yeni Üçüncü Yol, Neo-Liberalizm'i meşrulaştırmak amacıyla mı ortaya atılmıştır? Daha

önce bu fikir önerilmiş midir? Önerildiyse nasıl sonuçlanmıştı? Sorular çoğaltılabilir. Ayrıca, bu konu ayrı bir çalışma konusu olarak çalışılabilir ancak kısaca Türkiye ve Yeni Üçüncü Yol ilişkisi üzerinden yorum yapmak bu çalışmanın sonuç kısmını oluşturmali.

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine geçişte ve Cumhuriyet döneminin çeşitli evrelerinde hem Thatcher dönemi ile eş zamanlı olarak Neo-liberal bir sürece adım atmış, hem de Latin Amerika'nın yaşadığı gibi darbeler, krizler geçirmiştir. Dolayısıyla, farklı siyasi koşullar ve farklı sosyo-ekonomik öğeler, Yeni Üçüncü Yol'un ifade edilmesinde ve uygulanabilirliğinin anlaşılmasında önemlidir. Çünkü, sonuçlar da farklılaşacaktır. Türkiye'de de Yeni Üçüncü Yol, zaman zaman Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki devletçilik politikalarıyla, zaman zaman milliyetçilik hareketi ile, hatta zaman zaman da sosyal demokratların ya da sosyalistlerin sosyalizm ile ilişkilendirdiği çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Hepsi, kendini gerçekleştirme ve ülkenin refahını arttırıcı çabalar olarak görülmelidir. Buradaki en önemli sorun, Yeni Üçüncü Yol'un unsurlarının, programının Türkiye'ye uyup uymayacağıdır. Türkiye'deki sosyal adalet anlayışı, sosyal demokrasi, gelir adaletsizliği, fırsat eşitsizliği, neo-liberalizm gerektirdiği rasyonel davranış biçimleri, buna göre şekillenen siyasi, sosyal ve ekonomik hayat Yeni Üçüncü Yol fikri açısından farklılaşabilmektedir. Bu anlamda Türkiye, geleneksellik, yeniliğe direnme, özgürlük, eşitlik, adalet algısındaki farklılık gibi özellikleri ile önemli güçlüklerle karşı karşıyadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Üçüncü Yol-Türkiye ilişkisi ayrı bir çalışmanın konusu olacak kadar önemlidir. Bu makale ile Üçüncü Yol anlayışındaki farklı yaklaşımlar, bu alanda çalışan araştırmacıların, akademisyenlerin ve özellikle sosyal politika alanında çalışan araştırmacıların dikkatlerine sunulmaya çalışılmıştır. Sosyal Politika alanında derin tartışmaların yaşandığı bu dönemde, yeni bakışlara, yeni yaklaşımlara ihtiyacın olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acar, E. (2017). Neoliberalizm ve sosyal refah devleti ekseninde üçüncü yol yaklaşımı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi- Cilt 18, Sayı 1, ICEBSS 2017 Özel Sayı*, ss.248-263.
- Demircan, Ç. (2010). Üçüncü yol ve yolun sonu. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 12*, ss.201-227.
- Durmaz, O. S. (2016), Neo-Liberal sosyal politika rejiminin tesisi ve AKP, *Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 1*,ss.143-168.
- Giddens, A. (2000). Üçüncü Yol: Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi. (M.Özay, Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens A. (2009).*Sağ ve Solun ötesinde radikal politikaların geleceği*, (M. Sözen &S.Yücesoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens A. (2001).Üçüncü Yol ve eleştirileri. (N. Şad, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Jessop, B. (1994). The Transitionto Post-Fordism and the Schumpeterian Welfare State. *Towards a Post-Fordist Welfare State*, R.Burrows&B.Loader (Ed.), Newyork: Routledge Publication.
- Kleinman, M (2006). Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim, *Sosyal Politika Yazıları*, Ayşe Buğra & Çağlar Keyder (Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, Ş. (2011). Kapitalist devlet için post modern bir orta yol önerisi: sosyal yatırım devleti. *Sosyal Siyaset Konferansları / Journal of Social Policy Conferences Sayı: 61*. ss.81-131.
- Sallan Gül, S. (2006). *Sosyal devlet bitti, yaşasın piyasa: yeni liberalizm ve muhafazakarlık* kısıcında refah devleti. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Gül, H. (2007). ABD örneği'nde üçüncü yol: Yoksulluğa ve eşitsizliğe yaklaşımı ve yeni sağ ile bir karşılaştırma. *ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı:34*. ss.195-215.

Topal, A. (2008). *Latin Amerika'yı anlamak: Neoliberalizm, direniş ve sol*. İstanbul: Yordam Yayınevi.

Yağcı, O. (2007). 19. Yüzyıldan günümüze üçüncü yolun serüveni: sosyalizm ve liberalizm arasında çatallanan yollar. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5*, ss.71-106.

Yavuz, G. (2007). Washington Uzlaşması'ndan Post-Washington Uzlaşması'na: kalkınma gündeminin biçimlenişinde “yeni kurumcu iktisat” etkisi. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 64*, ss.23-44.

www.radikal.com.tr/yazarlar/taner-berksoy/washington-uzlasisi-901640/ (Erişim tarihi: 16.12.2018).